

המשיח באמת יבוא?! דין וחשבון על מצב הגאולה

קיבלתי השבוע הודעת וואטסאפ אנונימית, שאיננה נותנת לי מנוח. אישה שמבטאת בצורה קוהרנטית את הפחד הכי עמוק שמקנן אצל כל מי שמוח בראשו ונשמה בליבו:

1. הודעת וואטסאפ מהימים האחרונים: "הרב, אפשר שאלה?". – "בבקשה". "תודה רבה. אני מרגישה רחוקה מהאמונה במשיח. שוב ימי בין המצרים, שוב צום תשעה באב וכלום לא קורה. באמת בתוכי אני כמעט לא מאמינה שהמשיח יבוא. אחרי השואה היו בטוחים שהמשיח בא, אחרי מלחמת ששת הימים, ולא רחוק - בתחילת הקורונה הייתה תחושת אופוריה, והתרסקות כשזה לא קרה. הרבי אמר שנשאר רק לצחצח את הכפורים לקבל פניו, והנה חלפו מאז שלושים שנה.

למה שנמשיך להאמין? אולי מנסים להיאחז במשהו שבכלל לא אמור לקרות? אם עברו אלפיים שנה ואנחנו באותו מצב, אולי התפיסה שהוא אמור לבוא שגויה?

התחושה שמבטאת השאלת בוקעת מעומק הלב. דווקא מי שמצפה בכל לבו, אמור להתאכזב כשחולף הזמן. תקווה היא מושג שמתכלה ואינו שורד לנצח, ולכן אלו שמצפים ומככים באמת, עשויים לאבד את האמונה ולתהות האם הקונספציה שגויה ח"ו? בהערה¹ הובאה דוגמה חדה.

התהייה קשה יותר: לא רק שהזמן חולף, אלא במובנים מסוימים נראה שדברים רעים קורים והגאולה מתרחקת חלילה. אם נתבונן על הפרט החשוב ביותר, נוכחות הקדושה בעולם, נראה שאנחנו במגמת נסיגה. כבר מאתיים שנה שרוב עם ישראל אינו שומר מצוות. גם בעולם המשפטי הרחב, נפרמים כללי המוסר ולא נותר חוק מקודש. ושיא הירידה מתבטא בהתמעטות ההנהגה הרוחנית.

כלל, חז"ל מלמדים שישנה ירידת הדורות קבועה וכל דור פחות בקדושתו מהדור שלפניו:

שבת קיב,ב: אם ראשונים בני מלאכים - אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים, אנו כחמורים. ולא כחמורו של ר' חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים.

עיקרון ירידת הדורות אינו רעיון תיאורטי, אלא עומד בבסיס הלימוד וקביעת ההלכה: ככל שהדור מאוחר, סמכותו קטנה והוא מוגבל ביכולתו לחלוק על הראשונים. בכל שבוע לומדים תורה, אבל זה ניסיון להבין את דברי קדמוננו, רש"י, הרמב"ן, הרמב"ם, האברנאל, הכלי יקר ומאורי החסידות, אבל איש אינו מוסמך לפרש את התורה בעצמו. גם הקדמונים עצמם לומדים מאלו שלפניהם: הבית יוסף אינו חולק על הרמב"ם (בלא פוסק נוסף שסובר כמותו), הרמב"ם אינו חולק על אמורא, אמורא אינו חולק על תנא ותנא אינו חולק על פסוק מהנביא. וכמובן שנביא אינו מתעמת עם משה רבינו.

ובעוד שהמדע סובר להיפך, שלאישי אין בעלות על הידע ובכל דור אפשר להפריך את כל מה שנאמר קודם ואדרבה, הידע מתקדם ונעשה מדויק בחלופי הדורות. שכן מומצאים מכשור וכלים שלא היו בעבר². היהדות גורסת "ירידת הדורות". שכן, הידע מצטבר, אבל קרבת האלוקים מתמעטת.

¹ הפסיכיאטר היהודי הדגול, ויקטור פרנקל, מספר על חוויה במחנה ההשמדה אושוויץ (האדם מחפש משמעות 95): "יום אחד ניגש אלי אסיר בשם פ. הוא היה זקן ה'בלוק' שלנו [יחידת מבנים במחנה] ומלחין מוזיקלי ידוע. הוא לחש ברטט: 'דוקטור, חלמתי חלום הלילה ובו אני יכול להביע משאלה והיא תיענה. ביקשתי לדעת מתי ישוחרר המחנה וסבלנו יגיע לקיצו? הקול לחש לי: שלושים במרץ'.

"פ נעשה בטוח בחלומו והתמלא תקווה וכוחות חיוניים. הוא ציפה בכל לבו, אבל ככל שקרב היום והתברר לפי הידיעות מחזיתות המלחמה כי הנס לא עומד להתגשם בתאריך המיועד, בריאותו התרופפה. לילה לפני התאריך הקובע, ב-29 במרץ, לקה בחום גבוה ולמחרת היום המובטח, ב-31 לחודש, נפח נשמתו מטיפוס".

² ילדה יושבת על הברכיים של סבא שלה ומעבירה יד על לחיו. היא מרגישה את הלחי הסדוקה והמיובלת של הסבא, ואחר כך מעבירה יד על הלחי החלקה והעדינה של עצמה. היא חושבת רגע ואומרת: "סבא, נכון ה' ברא אותך לפני הרבה שנים" – "כן". "ונכון ה' ברא אותי ממש בשנים האחרונות?". "כן", עונה הסבא.

"אז אני חושבת שה' ממש משתפר כל הזמן..."

ועדיין שום תיאור לא מתקרב למה שקורה בדור האחרון. משום מה, הקב"ה החליט לגלח את הדור ולסלק מאתנו בעלי חזון. כל כמה חודשים הולך לעולמו עוד גדול בישראל, בכל מגזרי הציבור, שאינו מותיר ממשיך גדול כמותו, וההרגשה היא שאנו נתבעים לסחוט את תמצית השמן האחרונה.

את השאלה הקשה הזו העלה הרבי בעצמו³ בליקוטי שיחות ב/361: **אם ענין הגלות הוא רק כפרה על החטאים, היה צריך להיות שחושך הגלות יקטן במשך הזמן, כיון שבמשך הזמן התכפרו חלק מהחטאים והעונות. ולפועל רואים שכלל שחולף הזמן, הגלות מתחזקת ופוחת גילוי האלוקות. בתחילת הגלות היה גילוי בדמות התנאים, אחר כך האמוראים, וככל שחולף הזמן, ההעלם האלוקי מתעצם וכמעט אין הרגש אלוקי.**

ובכן, איך אפשר להאמין שההתרחשות הגדולה עומדת על סף הפתח?

אנו נטען כמה נקודות: א. המצב הגלותי מופרך מעצם מהותו ולכן המשיח חייב לבוא. ב. לא רק שהמשיח חייב לבוא, אלא סימנים רבים מראים שהוא כבר פועל בעולם. ג. הירידה הרוחנית אינה מרחיקה את המשיח, אלא מקרבת אותו. היא השלב הסופי בהורדת השכינה יותר ויותר למטה.

אנו נלמד את העיקרון הזה מעצם עצמותו של חומש דברים שמתחיל השבוע. התמיהה הראשונה שמזדקרת בפתח הספר היא: **מה לדברי אדם בתורת ה'?** כיצד ספרו של משה נכנס כחלק מהתורה ולא נדחה אל ספרי הנביאים? ההסבר החסידי הוא, שהמהלך ההיסטורי הוא תהליך מתמשך בו הכוח עובר **מהקב"ה אל העם, ומראשי העם אל קטני העם**. עכשיו הוא השלב האחרון והסופי, בו כל אחד ממש, המאספים בשולי המחנה, נדרש להיות **משה רבנו בעצמו**. לפיד של אש, שלוקח תנפה, יזמה ואחריות וסוחף עצמו וסביבתו לחיים של קדושה.

ב. טרם נדבר פילוסופיה, נתחיל עם עובדות: למה המשיח מוכרח לבוא?

כי בלי משיח – אין תורה ואין מצוות. הגלות היא מצב כה מופרך, שעומד נגד כל כלל הגיוני. התרגלנו למצב הגלותי, אבל נשים לב שבכל רגע שנמשכת הגלות, רוב רובה של התורה אינה רלוונטית לקיום.

נתאר שאנו נמצאים חלילה במחנה הריכוז בוכנוואלד וכל עם ישראל לא יכול להניח תפילין. האם היינו מתארים מצב כזה נמשך לנצח? ובכן, בזמן הגלות לא חסרה מצוות תפילין אחת, אלא יותר מ-300 מצוות. למעשה, רוב מצוות התורה אינן ניתנות לקיום כיום, כי אין בית מקדש, ואיננו טהורים, ואין סנהדרין שיכול לכפות מדינת שמתנהלת לפי ההלכה. ניקח למשל את פרשת שופטים, שיש בה **41** מצוות בדיני סנהדרין, ומלכים, ויציאה למלחמה, ומתנות כהונה – **ואף אחת** אינה מתקיימת כלשונה.

כך שהגאולה היא לא שאלה של איכות חיים, אלא האם מאמינים שהתורה ירדה מהשמיים ומעצבת את החיים? ברור שהוא יבוא, כי "לשקר אין רגליים". בעוד שהאותיות "אמת" עומדות יציבות על הקלף, האותיות "ש-ק-ר" עומדות על רגל אחת. לפיכך, גם שקר שנמשך אלפיים שנה לא הופך להיות אמת וחייב לחלוף. בהערה⁴ הובא סיפור חזק.

³ האתגר הייחודי שאנו עומדים בו, רמזו אולי בלשון הרמב"ם בסוף ספרו: "וכל מי שאינו מאמין בו או שאינו מחכה לביאתו – לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה מעידה עליו שנאמר 'ושב ה' את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים' וכו'".

הרמב"ם מוכיח שחזון הגאולה מפורש כבר בתורה עצמה ולכן יהודי חייב להאמין בו ולחכות לביאתו. אבל מה הכפילות של אמונה וחיון? הרי מי שמאמין מחכה ומי שמחכה מאמין? אלא כולנו מאמינים שזה יכול לקרות ברגע כלשהו של נס מהשמיים, אבל לחכות למשיח מתוך התרגשות שהיום זה קורה – נדרשת יותר מאמונה. וזאת גופה ההכרעה ההלכתית של הרמב"ם, שחובת האמונה צריכה להיות במידה כזו שתעמיד אותנו בוערים ומחכים נלהבים לבואו עכשיו ממש.

וכאן עומד הקושי הגדול בפנינו: איך ממשיכים לצפות עם הזמן החולף והתהיות המבלבלות?

⁴ גרשון ב'ר יעקובסון היה עיתונאי של "ידיעות אחרונות" בניו יורק ועורכו הראשי של העיתון האידי-אמריקאי "אלגעמיינער ז'ורנאל". בתור איש תקשורת הוא החזיק מסמך חשוב: תעודת עיתונאי שהתירה לו להיכנס לברית המועצות הקומוניסטית. עבור הרבי מליובאוויטש והמחותרת החדדי"ת שהתנהלה שם, היה זה נכס יקר. בשנת 1971, גרשון חזר מביקור בברית המועצות. הוא נשלח להברית תשמישי קדושה עבור היהודים הכלואים שם ועם שובו לארצות הברית התבקש לסור לחדרו של הרבי. הפגישה נמשכה כל הלילה. הוא סיפר על הסבל

2. ליקוטי שיחות יח/277: הרמב"ם מתחיל את הפרק העוסק בעניינו של מלך המשיח בכך, ש'המלך המשיח עתיד להחזיר מלכות דוד ליושנה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבים קורבנות ועושים שמיטים ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה'. שכן **ההגדרה ההלכתית של משיח היא, שחוזר ומאפשר את קיום מצוות התורה.**

הרבי מוצא את התפיסה הזו גם בכך, שהרמב"ם חותם את חיבורו הגדול, משנה תורה, בשני פרקים אודות הגאולה. והדברים תמוהים: ראשית, מה לספר הלכתי ולעתידות? הרי הרמב"ם עצמו אומר שלא נדע איך יהיו ימות המשיח עד שיהיו, ואם כן מה לו להיכנס לחידות? עוד לא ברור, למה מביא הרמב"ם את תיאורי ימות המשיח בסוף ספרו ולא בהלכות בית הבחירה או קרבנות וכיו"ב?

אלא הרמב"ם רוצה לומר כי הרגל עליה יושב כל החיבור שלו - המסכם את כל התורה - היא אחת: הביטחון בבנין הבית וקבוץ גלויות. בלעדיה, אין קיום לתורה שבכתב ולרוב הכתוב בחיבורו המקיף.

פעם שאלתי את סבי למשפחת וולפא, שהיה בנקאי ריאלי ומפוכח, מנין לו שהמשיח יבוא? הוא ענה בפשטות: "כי צריך להקריב קרבנות בבית המקדש..."

קונטרס הלכות תושבע"פ תשנב והערה 16: ענין זה מרומז בסיום ספר ההלכות דהרמב"ם, שהוא בשני פרקים אודות הגאולה ומלך המשיח. והוא מהטעם הפשוט שבימות המשיח יהי' הקיום דכל הלכות התורה בתכלית השלמות - שהוא תוכן ספרו של הרמב"ם, כדבריו בריש פרק יא: חוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה.

אבל הגאולה תבוא מסיבה נוספת: כי היא **כבר באה ופועלת בעולם!** כי הניסים כבר החלו להתרחש ולהתדפק על דלתותינו. אמנם לעיל הוזכר היבט מהותי בו חווים נסיגה, לכאורה, אבל בהיבטים אחרים חווים ניסים שלפני מאה שנה אי אפשר היה להעלות אותם על הדעת.

הבה ננהל דין וחשבון מדוקדק על מצב הגאולה ונבחן איפה עומדים ביחס אליה. משפט יפה אומר: **אם אתה רוצה לדעת כמה רע - תקרא עיתונים. אבל אם ברצונך לדעת כמה טוב - תלמד היסטוריה.** הנה: לפני 800 שנה ישב ענק הדורות במצרים ושרטט את העתיד. נחשוב תחילה איך היו נראים חייו: חיי הרמב"ם היו תמצית הייסורים של היהודי באותם ימים. הרמב"ם נולד בקורדובה, אבל בהיותו בן עשר, ברח משפחתו מספרד, מאימת סכין השחיטה שהניף שבט מוסלמי ברברי בשם "אל מוואחידון", שהכריח להתאסלם או למות. במשך עשר שנים נמלטו מעיר לעיר בכל מורד צפון אפריקה, עד שעצרו בפאס במרוקו. אחרי חמש שנים הגיעו המוסלמים גם לשם והם החליטו לחצות את הים התיכון ולעלות ארצה. כאן פגשו אויב אכזרי לא פחות: הצלבנים הנוצריים שעלו במסעי הצלב והכריחו את הסובבים להתנצר. מוכה וחבול המשיך הרמב"ם למצרים וקיווה למצוא שקט.

סוף-סוף החל להגשים את חלומו ולכתוב את חיבורו המונומנטלי. אחיו, דוד, נטל את פרנסת שתי המשפחות והרמב"ם היה יכול להתרכז בכתיבה. אבל מתוך הים הגיעה הבשורה הנוראה: דוד טבע עם כל רכשו, והרמב"ם נדרש למצוא מקצוע ולפרנס את שתי המשפחות. הרמב"ם מעיד כי שקע באבל ובמשך שנה שכב במיטה בהתמוטטות נפש.

איך אמורה להיראות התחזית של אדם כזה?

3. סוף הלכות מלכים: א. הכבוד לעם היהודי: זה שנאמר בישעיה 'וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ' - משל וחייה וענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב ונמר. ב. **קבוץ גלויות:** כשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל. ג. **שפע ושלוה:** ובאותו הזמן לא יהיה

והרדיפות שחווים היהודים מאחורי מסך הברזל ועם כל סיפור, נפלו יותר פניו של הרבי. עם כל אנקדוטה וחוויה שהזכיר - על מקווה שנאטם, שוחט שנאסר ורב שהוגלה, רוחו של הרבי הפכה מיוסרת יותר. ואז, כשהסתיים הלילה הארוך וקרני שמש ראשונות הפציעו והאירו את החדר, הרבי קם מכיסאו, הסיט את הווילון, המבע הכאוב התחלף בחיוניות ואמר בטון קורן: "אה, יום חדש הפציע...". יש לומר בדרך אפשר, שהרבי התכוון לומר לו, שקר לא יכול להימשך לנצח. לילה אפל וקודר, מגורש בסופו של דבר בפני האור.

שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר. ד. **התפשטות חוכמת התורה:** ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.

אף שסביבו נשחטו יהודים, הרמב"ם צפה שעם ישראל עתיד לעמוד בראש האומות. בעוד שהוא נאלץ לברוח מהארץ, הרמב"ם צפה שעם ישראל עתיד לשוב. למרות שהוא סבל מעוני, צפה הרמב"ם עתיד של שפע. ובעוד שלא מצא מרגוע לעסוק בתורה, צפה כי התורה תהיה העיסוק היחיד שיישאר.

ובכן, איפה אנו עומדים ביחס להבטחות הללו? **בשלוש מתוך ארבע, עשינו חלק גדול מהדרך.** נתחיל עם ההבטחה הראשונה כי **עם ישראל עתיד לזכות לכבוד בין העמים:** די להיזכר בידיעה קצרה מלפני שנה וחצי כי ישנם דיבורים על כך, ששיחות השלום בין רוסיה לאוקראינה יתקיימו בירושלים... שמעתם? באיזו מדינה נשפך דם יהודי כמו באוקראינה, והיום עומד בראשה יהודי כשר.

ההבטחה השנייה: **התקבצות עם ישראל בארצו.** אנחנו מתקרבים כיום למצב בו חצי מהעם היהודי מתגורר בארץ. זה נתון מדהים שלא התרחש מאז סוף ימי הבית הראשון.

ההבטחה השלישית: **שפע ושלוש:** ראשית, תשעים אחוז מאוכלוסיית העולם אינה סובלת מרעב, ומדענים מעריכים כי עד 2030 יתגברו כליל על בעיית הרעב בעולם. אם כבר, יותר אנשים מתים כיום מקוקה קולה מאשר מרעב...⁵ כך ביחס לשלום העולמי: מלחמת רוסיה-אוקראינה, שנדמתה כמו שבירה לאחור והחזרת העולם לסבב אלימות מטורף, מוכיחה את ההיפך הגמור: העולם חושב אחרת. **הראש השתנה** ואינו מקבל את המלחמה. כשפוטין יצא למלחמה הוא היה בטוח שהעולם יעמוד מהצד, כמו שהיה תמיד. אבל העובדה המדהימה היא שבחורף האחרון, הפחיתו את הטמפרטורות בבריכות בגרמניה וצרפת, כדי לחסוך גז ולשמור על העיצומים נגד רוסיה.

בהערה⁶ הובאה תוספת חשובה.

⁵ כך תוחלת החיים עולה משנה לשנה. אתם מוזמנים לחפש ברשת על ענף המדע המתפתח: **תום עידן הזקנה.** מדענים פועלים לבדוד את הגן האחראי על הזקנה ולהעניק חיים ארוכים הרבה יותר. ישנה תולעת שהצליחו כבר **להכפיל את אורך חייה הממוצע.** כאן תוכלו למצוא עוד דוגמאות רבות לתהליך החיובי העובר על המציאות ובעיקר בשנים האחרונות:
https://www.facebook.com/easyconomy/posts/399460207198344?comment_id=4065910531.51926&comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22R%22%7D

⁶ הרבה יותר: לא מדובר רק ברגע טוב שהתקבצו אליו סימנים טובים, אלא **בתהליך שנמשך אלפי שנים ועכשיו הגיע לשיא:** חלף מספיק זמן מאז אברהם אבינו, כדי לקבל פרספקטיבה ולשים לב שהעולם מתקדם **באופן קבוע** בדרך להשגת שלמות. בדיוק כמו שבעולם המדעי, ברור שאנו כל הזמן מתקדמים, כך להבדיל במובן הערכי, העולם מתקן את עצמו ומתקדם בהדרגה. ללא ספק, העולם של היום הוא הרבה יותר טוב מאשר העולם של לפני 4000 שנה.

אמונה: לפני 4000 שנה האמין העולם כולו בעץ ואבן. כלל האנושות האמינה שהאלוקות נמצאת בחפצים דוממים על פני האדמה. ואז קם אדם ושיווק טענה מוזרה: אברהם הצעיר טען שהאלוקים הוא אחד ויחיד ונמצא מעבר לטבע. אברהם נתפס כיצור שהוא בין מסוכן ל'הזוי', נמרוד זרק אותו לאש באשמת הפצת כפירה, אבל 4000 שנה חלפו וכיום רובו המוחלט של העולם המערבי מאמין באמונתו של אברהם. הפגאניות נותרה כלואה במדינות המזרח הפרימיטיביות, אבל יהודים ולהבדיל נוצרים ומוסלמים – **ארבעה מיליארד איש!** - מאמינים באמונתו של אבינו הראשון.

אברהם הוא האיש המשפיע ביותר בהיסטוריה. הנה ניתוח מדהים של המציאות מפי הרמב"ם **בהלכות מלכים יא:** מחשבות בורא העולם אין כוח באדם להשיגם... וכל הדברים האלו של ישוע הנצרי וזה הישמעאלי שעמד אחריו, אינן אלא לישראל דרך למלך המשיח ולתקן העולם כולו לעבוד ה' ביחד. כיצד? כבר נתמלא העולם מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו: אלו אומרים מצוות אלו היו אמת וכבר בטלו בזמן הזה ואלו אומרים דברים נסתרים יש בהן ואינן כפשוטן... וכשיעמוד המלך המשיח ויצליח וירום הם חוזרים ויודעים ששקר נחלו.

אלו דברים מדהימים: כשאנשים מביטים על הנצרות או האיסלאם בהווה, הם נראים כמו סטירת לחי מצלצלת להשפעת היהדות, אבל כשבוחנים את הדברים בפרספקטיבה רחבה, קולטים שהם היו **היצואנים והמשווקים של האמונה באל אחד,** ובכך יישרו דרך למשיח.
קדושת החיים: עד לפני כמה מאות שנים, כשאבא רצה לבדר את ילדיו, היה לוקח אותם אל הקולוסיאום לחזות בקרבות גלדיאטורים. במופעי אכזריות ורצח בין אנשים לבעלי חיים ובין בעלי חיים עצמם. עבדים נקלים היו נאבקים בשרשראות מול בעלי חיים ומומתים על קירות הזירה. גם מבחינת החוק, הענישה המקובלת הייתה לשבור ידיים ורגליים, לקשור אנשים לזנב סוס וכו'.

ספר השיחות תשנ"ב ב/368: במשך כל הדורות התנהלו ריבוי מלחמות בין אומות העולם שגרמו הרס וחורבן ... ועל כורחך צריך לומר, שהסיבה האמתית לכך שבתקופה האחרונה ניכרת השאיפה לגמר ולסיום תקופת המלחמות בעולם והתחלת תקופה חדשה של קיום העולם על פי צדק ויושר, שלום ואחדות. . . [היא] מפני שמתקרבים לזמן שאודותיו הכריזו הנביאים "וכתתו חרבותם לאתים".

מנגד, נדמה שחווים נסיגה ביחס להבטחה הרביעית - "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'". שכן כפי שהתחלנו, הנסיגה הרוחנית בכללות האנושות ובעולם היהודי, מעידה את ההיפך לכאורה⁷. וכאן עולות שתי השאלות בהן פתחנו: כמה זמן זה ימשך? ולמה במובן הרוחני חווים נסיגה?

אנו רוצים לפתח נקודה נפלאה מיסודו של ספר דברים: הירידה הרוחנית היא לא רכבת שירדה מהפסים. היא העברת הכוח מראשי העם אל קטני העם, להצית את להבת השכינה מכל פינה למטה.

ג. חומש דברים. האחרון בין ספרי התורה, הוא אחר, ייחודי ושונה לחלוטין מכל קודמיו. הייחודיות המהפכנית של הספר מתבטאת כבר במשפט הפתיחה שלו:

4. פתיחת ספר בראשית: בראשית ברא אלוקים. פתיחת ספר ויקרא: ויקרא אל משה וידבר ה' אליו. פתיחת ספר במדבר: וידבר ה' אל משה. פתיחת ספר דברים: אלה הדברים אשר דבר משה.

ספרו האחרון של ה' הוא בכלל ספרו של אדם, ילוד אישה. בספר דברים עובר הקב"ה מעמדת מדבר לעמדת מאזין!. לאורך 11 פרשיות לא נמצא את המשפט המוכר "וידבר ה'", "ויאמר ה'", אלא דרשות שנתן משה לבני ישראל בשבועות האחרונים לחייו. הפרשיות הראשונות (דברים-עקב) הן תוכחה על החטאים במהלך השנים במדבר. האמצעיות (ראה-תצא) הן חיזוק פרטי מצוות שמשה חשב שצריכים חיזוק, והאחרונות (תבוא-ברכה) הן דברי הברית שכרת עם ישראל לפני הסתלקותו.

אבל לא רק שהדובר השתנה, אלא התוכן השתנה. ההבדל המדהים בין החומשים בולט בפרטי המצוות המוכרים לנו מספרים קודמים כפי שנאמרו מפי ה' וכאן אומר אותן משה בדגשים אחרים שנראים לו חשובים!. אחד הביטויים החריפים לכך הוא בעשרת הדברות בפרשת ואתחנן: למרות שמדובר בטקסט היסודי בתורה, וכולנו שמענו את דברי ה' בסיני, משה מציג את עשרת הדברות בשינויים בולטים. (למשל, בפרשת יתרו נאמר "זכור את יום השבת" וכאן נאמר "שמור". שם נאמר שתכלית השבת היא "זכר למעשה בראשית" וכאן נאמר שהיא "זכר ליציאת מצרים" ועוד).

הנביא מעיד כי ספר דברים היה מכונה בעבר בשם "ספר משה", לא פחות:

נחמיה יג,א: ביום ההוא נקרא בספר משה באזני העם – מלבי"ם: ספר משנה תורה שאמרו משה.

מהסיבה הזו, חומש דברים מגדיר את עצמו בביטוי שמסמל נחיתות מהספרים הראשונים:

פרשת בראשית לעומת זאת אומרת "שופך דם האדם באדם דמו יישפך". ככה פשוט, ללא סייגים. התורה לא מחלקת בין חיי עשיר לעני, בין חיי מבוגר לתינוק שנולד, בין חיי בריא לחיי נכה או פגוע שכלית ח"ו. יתירה מכך: פרשת משפטים מזהירה על קדושת החיים של השפל בין יצורי האדם באותם ימים, עבד כנעני, וקובעת שאדון שפגע בעבדו – משתחרר העבד לחרות!.

ואכן משנה לשנה, הופכת האנושות להיות הומנית ורכה. וכיום, אדם שמבקש לפגוע אפילו בחייו שלו ח"ו או אפילו בחתול ברחוב – נבלם בידי השלטונות. המוח האנושי קלט את קדושת החיים. שלום עולמי: מאז שחר האנושות הנורמה היא מלחמה והשתלטות. איש לא שאל את אלכסנדר מוקדון, ג'ינגס חאן או נפוליון מדוע כבשו עמים וחסלו חיים של מיליונים.

מנגד, התנ"ך לא מפסיק לבקר את המלכים ולשים להם הגבלות וסייגים. כאשר אחאב מעז לקחת כרם שאינה שייכת לו, הוא נענש בעונש נורא: הוא מת בחזית המלחמה והכלבים מלקקים את דמו. ואכן כיום נוצרה הסכמה אוניברסלית שהתנהגות כזו ראויה להחרמה. האווירה העולמית חותרת לסיום תקופת המלחמות ואם אותם רודנים היו חיים כיום, היו מובאים בפני בית המשפט הבינלאומי בהאג. הצורך אסאד ש'בסך הכול" טובח בבני עמו, מה שעשו מלכים בכל התקופות, אינו יכול לצאת היום מגבולות מדינתו. אבל סטאלין לא ראה צורך להתנצל בפני אף אחד.

⁷ אם כי למי שרוצה ללמוד, מעולם לא היה פשוט יותר ללמוד תורה. כמה אנשים שומעים שיעור בדרך לעבודה? כמה שומעים בתוך שעות העבודה? ברור שבכל ההיסטוריה היהודית (חוץ מימי חזקיהו...) לא היה שפע כזה של תורה ומודעות לפנימיות התורה בפרט.

דברים יז, יח: והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר - **זוהר ח"ג רסא, א:** האי דאיקרי 'משנה תורה' – משום שמה מפּי עצמו אמרן.

הפער בין ספר דברים לספרים הראשונים מתבטא גם בהלכה **במגילה לא:** "אין מפסיקין בקללות [אין מוסיפים עולים באמצע הקללות] ... אמר אביי: לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים, אבל קללות שבמשנה תורה פוסק. מאי טעמא ... **משה מפּי עצמו אמרן**".

והקושיה עולה מאליה: מה לספר אדם בתורת ה' בסגנון חריף יותר: איך מברכים בקריאת דברים "ונתן לנו את **תורתו**", בעוד שהיה עלינו לברך "אשר בחר **בנביאים טובים** ורצה בדבריהם?".

[באמת, הפרשנים מביאים רעיונות שונים איך לקשר את ספר דברים לקב"ה: האברבנאל אומר שה' ציווה את משה להוכיח את ישראל [או לדעות אחרות: אמר לו כללי הדברים] ומשה בחר רק את המילים והסגנון. עוד כותב האברבנאל שמה אמר ספר דברים מדעתו, אבל אחר כך הסכים ה' לדבריו וציווה לכותבם בתורה. ולכן ברמת הכתיבה זה חלק מתורת ה', שהכתיבה נעשתה בציווי ה'.

אברבנאל פתיחה לדברים: שאלתי ובקשתי אם משנה התורה אשר שם משה לפני ישראל, רצונו לומר "ספר אלה הדברים", היה מאת ה' מן השמים והדברים אשר בו משה אמרם מפי הגבורה? או ספר משנה תורה חברו משה מעצמו ואמרו כמבאר מה שהבין מהכוונה האלוקית בביאור המצוות? ... משה רבינו אמר הדברים האלה וביאר המצוות שנזכרו פה לישראל לצורך פרידתו ואחרי שהשלים לאמרם - רצה הקב"ה שיכתוב בספר התורה כל זה כפי מה שאמרו משה.

בספרי חסידות מבואר (לקו"ש ד' 1087) שמה היה במדרגה נעלית כזו ששכינה דיברה מתוך גרונו. ולכן הדברים שאמר מעצמו היו רוח הקודש שביטאו את הדעה העליונה.

כך או כך, השאלה היסודית נותרת קשה: מה לחלק עיקרי בתורת ה' **מפי אדם?** מה המסר בכך שה' עובר לעמדת **הקשבה לילוד אישה?** הבה נדון באחת מאבני הדרך בתורת חב"ד (ראו ליקוטי שיחות יט עמוד 6, חלק לו שיחת ר"ח שבט ובכמה מקומות).

ד. הסיפור היהודי הוא אינו סיפור על הקב"ה, אלא עלינו. אנחנו עוברים תהליך התעלות מחומר לרוח, מאדם לאלוקי. ההיסטוריה היהודית הארוכה היא סיפור התפשטות האלוקות במרחב העולם, כשיותר ויותר יהודים מגייסים את הכוחות ובוחרים מעצמם וברצונם במלכות ה'.

הקב"ה רוצה הרבה יותר מתלמידים, הוא רוצה מנהיגים. לא רק כאלו שממלאים טבלת משימות בציינתנות, אלא כאלו **שמדברים אותו**. שמה שבווער בו בוער בהם. שהאינטרסים שלהם עצמם הופכים להיות זהים לדרישות שלו והם עובדים בגלל עצמם. מערכת יחסים אמיתית היא כזו שבני הזוג הופכים להיות אחד, שאחד מדבר את גרונו של הזולת.

המסר הזה מתחיל בספר דברים: כאן מתחיל מעבר הכוח מהקב"ה אל העם. אחרי 4 ספרים שהקב"ה דיבר - משה מדבר וזה הרגע בו אדם מתעלה מעמדת תלמיד **שמקבל** תורה **למדבר** תורה! הכאבים שלו (התוכחה), הערכים (המצוות) והחלומות (כריתת הברית לעתיד) היא שכינה המדברת מתוך גרונו. משה עבר מטמורפוזה כל כך מושלמת, עד שהפה שלו הפך להיות פי ה'.

לקו"ש יט/6: תכלית המכוון במתן תורה הוא חיבור בין 'עליון' ו'תחתון'. ודווקא כאשר יהודי מתייגע בשכלו על סברא בתורה, 'תורת ה' נקראת על שמו, 'תורתו' ומציאותו נעשית מיוחדת עם חוכמתו ית'.

זה למשל הסיפור הגדול של שילוח המרגלים: בספר במדבר קראנו איך משה שולח את המרגלים לארץ ובספר יהושע נקרא איך יהושע חוזר על אותו תרגיל ושולח מרגלים ליריחו. אבל מה מטרת השילוח? למה לא נניח לקב"ה לנהל את הכיבוש? הזכרנו פעם את דרשת הרבי על דברי רש"י: "שלח לך – לדעתך, אני איני מצווה לך". הקב"ה אומר למשה: הגיע הזמן שתבגרו. הגיע הרגע שתעברו שלב ותקבלו החלטות בעצמכם. כך תתחיל האש האלוקית להתפשט למטה ותבער מתוך הנפשות.

האמת היא שהמעבר מתלמיד למנהיג בולט אצל משה: רגע השיא בחייו היה בעיצומו של יום הכיפורים, כשהוא ירד מהשמים עם הלוחות השניות. התורה מתארת כי "קרן אור פני משה", משה נולד מחדש והתעלה מדרגת "איש" ל"איש האלוקים". פניו האירו באור יקרות והאור היה כה מסנוור ועוצמתי עד שהיה עליו לשים מסווה כשהוא דיבר עם ישראל.

אבל למה פניו בהקו רק כשירד עם הלוחות השניות? הרי הלוחות הראשונות שאיתם ירד בשבעה עשר בתמוז היו קדושות פי כמה? הראשונות היו "מעשה אלוקים" שנחצבו מאבן ספיר שתחת כיסא הכבוד, בעוד השניות היו בסך הכול מעשה ידי משה מאבן גשמית שצמחה באוהל על הקרקע?

התשובה כבירה: הלוחות הראשונות ניתנו לו כתלמיד, אבל הלוחות השניות ניתנו לו כמנהיג! הלוחות השניות ניתנו לו בעקבות העובדה שברגע המבחן של חייו, כשירד עם הלוחות הראשונות וראה את העם מפזז סביב העגל, והוא הבין את המשמעות של נתינת הלוחות בשעה זו אשר תקבע את המחויבות שלהם לה' ותגזור עליהם כליה – משה מסר נפשו ושבר את הלוחות לרסיסים.

אדם מתעלה כשהוא בוחר, הוא אינו משתנה כל עוד הוא מקבל. עם כל הגילויים להם זכה קודם, הוא נותר "תלמיד", הוא קיבל תורה אבל התורה לא שיקפה אותו (כביכול). היה פער בין הגוף הגשמי שלו ובין המסרים שקיבל. ואולם לאחר שיזם צעד משמעותי משלו, פרץ מקרבו כל מה שקיבל קודם – ופניו זהרו באור יקרות. הגוף עצמו, האישיות הגשמית הפכה להיות של "איש האלוקים".

כעת נמשיך ונרחיב את היריעה: לאחר שמשה התחיל את התהליך בספר דברים, תהליך התפשטות האלוקי הלך והתרחב. מצד אחד, האור האלוקי הלך ועומעם ולא נודע מנהיג כמשה שידעו ה' פנים אל פנים, אבל נוצרה שכבת מנהיגים של עשרות שופטים ונביאים. הם אמנם לא ראו אלוקות במדרגתו של משה, אבל וזה בדיוק העניין: הם שיקפו אלוקות שבאה ממקום נמוך יותר.

אחר כך עומעם עוד האור האלוקי ונעלמה הנבואה, אבל במקביל צמחה מנהיגות רחבה של מאות ואלפי ענקי התורה שבעל פה, תנאים, אמוראים וסבוראים. תורתם עומדת במקום נמוך יותר, אבל היא מבטאת את האש שפורצת מהעולם עצמו. אחר כך חרב הבית ונעלמה ההנהגה המרכזית של הסנהדרין, ובהמשך התפזרו בגלות קשה וארוכה, עד שנעלמה כליל רוח הקודש מפרשני והוגי התורה כמובא בהיום יום, ואולם אש התורה לא דעכה ולא כבתה, אלא התפרצה והתפשטה ממעמקי נשמתו של היהודי שאינו יודע שובע רוחני.

במקביל, התנהל תהליך דומה מבחינת **קבלת התורה והתעצמותה אצל היהודי הבודד עצמו**. מאמר "ואתה תצווה" פורש יריעה רחבה לפיה, ההיסטוריה של עם ישראל היא **התפתחות הבחירה האישית**. מאז מתן תורה חווים צמצום הדרגתי של הנוכחות האלוקית המורגשת, לטובת צמיחה פרטית של היחיד. (כמו אבא שזז הצידה בכדי לאפשר לילד להתבגר ולהוכיח את עצמו):

תחנה ראשונה: מתן תורה, היינו סוערים ונסחפים אחרי הגילוי האלוקי וקיבלנו תורה מתוך כפייה.

תחנה שנייה: ההליכה הראשונה לגלות בבל ואז הגזרה הנוראה של המן, שחיבה כל אחד לשאול את עצמו מיהו ומהו. ועדיין עמדו במרכז מנהיגי ענק כמרדכי ואסתר שעוררו את הניצוץ היהודי.

התחנה השלישית: היציאה לגלות הארוכה אחרי החורבן השני, בה התפרקנו לקהילות ובודדים, כפי שהגיע לשיא בזמן רדיפות הקומוניסטים במאה הקודמת.

התחנה המתגרת ביותר היא זו שהתפתחה בשבעים-שמונים השנים האחרונות כשהגענו לארצות הרווחה. בעולם החדש לא רודפים אותנו, אבל יש לך צד נוסף: הדת והרוח איבדו את מקומם ואיש לא מתעניין בנו. לא רודפים אותנו גם בגלל שאיננו מעניינים איש. ומול התעצמות החילונית וערכי האינדיבידואליות – אנו מוזמנים להתמודדות מסוג חדש.

היום, בשלב האחרון ממש שלפני הגאולה, בשיא העידן האינדיבדואלי העולמי, כשאין גדול יותר מהאדם הפשוט ומי יאמר לו מה תעשה? זאת הקריאה לכל יהודי ויהודי - ולו הרואה עצמו כקטן ביותר: **תכתוב את ספר דברים שלך**. תבחר את הבחירה ותהפוך מתלמיד למנהיג.

שיחת פורים תשמ"ז: לאחר כל ה'קיצים' שנאמרו בכל הדורות, החל מזמן הגמרא ועד לדברי מורי וחמי (בשנת תש"ב) ש'לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה', נעשית עוד יותר רועשת השאלה 'עד מתי?' חיפשתי מה יכול להיות הביאור בכך, עד שהביאור היחידי שמצאתי הוא שמעתה עבר העניין מ'הנשיא אל הכל', היינו לכל אחד ואחד מישראל. יש לפרסם ביתר שאת את פסק דין הרמב"ם, שעל ידי מעשה אחד ויחיד ביכולתו להביא ישועה והצלה לכל העולם כולו, והדבר היחיד שעדיין לא נעשה הוא, להביא לידיעתו של כל אחד ואחד מישראל שקיום הלכה זו ברמב"ם הוא עניינו הפרטי.

בהערה⁸ הובאה תוספת מרתקת.

ובכל זאת, אחרי כל ההסברים היפים והמשכנעים, אנו זועקים את צעקתה של אותה שואלת מתחילת השיעור: "עד מתי?" רבש"ע, עוד כמה תדרוש מאתנו להחזיק בקצה ידית הדלת ולגייס את שארית הכוחות. גם טיפות השמן האחרונות עומדות לכלות. אנא חוס על עמך ישראל וגלה בן דוד משיח צדקך השתא עכשיו ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

⁸ כבר היה לעולמים. מצב דומה לתקופתנו כבר אירע בעבר, כשהעולם התדרדר לנקודת שפל מוסרית של **חופשיות בחירה מוחלטת** ודווקא בה זרחה שמשם של ישראל והם הגיעו לשיא מעלתם: ידועים דברי הגמרא על "קיימו וקיבלו היהודים", שהרגע המחייב בחיי אומתנו אינו מתן תורה, אלא גזירת המן. אם אז בתחתית השפל קיבלו היהודים את מלכות ה', הדבר מחייב בכל דור. מה קרה אז? הבה נעמיק בפרק הראשון של המגילה, שמספר סיפור משונה. ושתי מצפצפת על המלך, היא מבזה אותו בפרהסיה והוא בתגובה מתבלבל ואינו יודע כיצד להגיב. הוא מזעיק את שבעת שרי המלך היושבים ראשונה במלכות כדת מה לעשות במלכה ושתי על אשר לא עשתה את דבר המלך. אבל מה יש לדון? היא מרדה במלך וראויה לעונש מידי למען יישמעו וייראו? גרוע מכך: היועצים מתייעצים ואחרי שבעה ימים מעלים טיעון שהוא יותר חמור ממעשה המלכה: חייבים לטפל במלכה מיד – אבל לא בגלל שביזתה את המלך לעיני העם, אלא בגלל שמחר תבוא אישה בגליציה ותבזה את בעלה. הבעל יבקש קוגל תפוחי אדמה והיא תתעקש להכין קוגל אטריות כמו אימא שלה. ואם הבעל יכעס, היא תענה: מה שמותר לוושתי מותר גם לי. זאת הבעיה הנוראה שחוללה ושתי. והקושיה עצומה: איך איש לא נזעק לכבודו של המלך ששלט בכל העולם והושפל בידי אשתו? התשובה נמצאת בפסוקים הראשונים של המגילה (ראו לקו"ש לו עמוד 165): "השתיה כדת אין אונס". זאת הייתה תקופת שיא האינדיבידואליות. אין חוק ואין סדר, אלא אתה החוק!. "כי כן יסד המלך לעשות כרצון איש ואיש". כל אחד קובע את הכללים לפי ההרגשה שלו. כל מטרת המשתה הייתה לחגוג את אובדן המוסדות והמסגרת ולפרוץ עם פריקת העול. לא האזרחים מקשיבים למלך, אלא המלך זורם עם האזרחים. ולכן המלך לא היה יכול להעניש את ושתי – כי היא הגשימה את תכלית החגיגה: לעשות מה שבא לה. אולם אפילו המלך הטיפש הבין שחייבים לעצור את האנרכיה ולזעוק די. ולכן קרא את החכמים יודעי דת ודין, למצוא סעיף כלשהו בחוקה כדי לבלום את ההתפרקות. ואכן הם טענו שההתפרקות מותרת רק בתוך הארמון ולא לתקדימים כאלו שישנו סדרי עולם בכל המדינה. וכאן זוהרת גדולתם של ישראל: דווקא כשהכל פרוץ, דווקא כשיהודי חי שבעים שנה בפרס ומעמדו של מרדכי אינו מגיע למעמדו של המן, דווקא כשכל המוסדות מתפרקים – אז מתגלה יהודי במלוא תוקפו. בעוד שבכל ההיסטוריה אנו מכירים מורדים, בזמן גזרת המן לא מצאנו אחד כזה. בעוד שנותרו שמונים אחוז במצרים ובזמן היוונים רוב עם ישראל התייוון, בזמן גזירת המן לא מצאנו תופעה של 'מתפרססים'. אדרבה, כשאסתר גוזרת "לך כנוס את כל היהודים" – כולם באים. איננו מוצאים יהודי שלא התכנס לצום עם מרדכי. כי החופש, המתירנות והאינדיבידואליות - הם המצע שמצמיח יהודים גדולים והופך תלמידים למנהיגים.